

**KRIVIČNOPRAVNI ASPEKTI ZAŠTITE KOMPJUTERSKIH
SISTEMA, ANALIZA STANJA I DE LEGE FERENDA PRIJEDLOZI
CRIMINAL ASPECTS OF THE COMPUTER SYSTEM'S PROTECTION,
SITUATION ANALYSIS OF AND DE LEGE FERENDA PROPOSAL'S**

Stručni rad

mr. sci. Hasan Pleh⁴⁸

SAŽETAK

Inspiracija za rad i problem koji se radom oslovljava *Bosna i Hercegovina mora kreirati jasan i nedvosmislen krivičnopравни okvir sa krivičnopравnim sankcijama koji je usklađen sa konvencijama kojima pristupa. Tekst krivičnih djela kojima se štite kompjuterski sistemi u Bosni i Hercegovini nije usklađen sa Konvencijom Vijeća Evrope o kompjuterskom kriminalu (u daljem tekstu: Konvencija).*

Ciljevi rada:

Cilj stručnog rada je da se ukaže na potrebu usklađivanja krivičnog zakonodavstva Bosne i Hercegovine sa Konvencijom.

Metodologija/Dizajn:

Metode korištene u ovom radu su metoda analize, komparativna i empirijska metoda.

Ograničenja istraživanja/rada:

Loš prevod Konvencije o kompjuterskom kriminalu na bosanski jezik.

Rezultati/Nalazi:

Rezultati koji su dobiveni analizom krivičnopравnih normi koje pružaju krivičnopравnu zaštitu kompjuterskih sistema ukazali su da postoji potreba da se krivično zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini uskladi sa Konvencijom.

Generalni zaključak:

Osobe koje rade na izmjenama i dopunama krivičnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini nisu dovoljno posvećene procesu usklađivanja našeg krivičnog zakonodavstva sa konvencijama koje Bosna i Hercegovina preuzima zbog čega često moramo dopunjivati ili mijenjati naše krivično zakonodavstvo.

Opravdanost istraživanja/rada:

Nedostatak usklađenosti našeg krivičnog zakonodavstva sa Konvencijom i nejasnoća krivičnopравnih normi sadržanih u krivičnim zakonima u Bosni i Hercegovini koje se

⁴⁸ Autor je magistar pravnih nauka sa odbranjenim radom na temu „Zajednički zločinački poduhvat kao oblik krivične odgovornosti u krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine“ i doktorant na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu na katedri krivičnog prava. Zaposlen je kao savjetnik u Posebnom odjelu za organizovani kriminal, korupciju i privredni kriminal Tužilaštva Bosne i Hercegovine. Email adresa: pleh.hasan@gmail.com

Stavovi izraženi u ovom članku su lični stavovi autora, te niti jednim dijelom ne predstavljaju stavove Tužilaštva Bosne i Hercegovine.

odnose na kompjuterski kriminal, čine ovaj stručni rad opravdanim.

Ključne riječi

Informaciona tehnologija, kompjuterski sistemi, Konvencija Vijeće Evrope o kibernetičkom kriminalu, Dodatni protokol, Krivični zakon, Kompjuterski podatak, Evropska unija

ABSTRACT

Inspiration for the paper and addressed issue:

Bosnia and Herzegovina has to create a clear and unambiguous criminal law framework with criminal sanctions harmonised to conventions to which Bosnia and Herzegovina access. The text of the offenses protecting computer systems in Bosnia and Herzegovina is not in line with the European Council Cybercrime Convention (here after as: Convention).

Goal of the professional paper research:

The goal of the professional work is to highlight the need to harmonize the criminal legislation of Bosnia and Herzegovina with the Convention.

Methodology:

The following methods were used for the research: analysis, comparative and empirical methods

Research limitations:

The poor translation of the Convention into Bosnian appeared as a problem.

Results/Findings:

The results achieved through the analysis of the legal provisions regulating the protection of computer systems against crimes show that there is a need to amend the criminal legislation in Bosnia and Herzegovina and fully harmonize it with the Convention.

General conclusion:

Persons working on amendments to the criminal legislation in Bosnia and Herzegovina are not sufficiently committed to the process of aligning our criminal legislation with the conventions we adopt, which often leads to the need to supplement our criminal legislation.

Research justification:

The lack of harmonization of our criminal legislation with the Convention and unclear provisions of the respective Criminal Codes in Bosnia and Herzegovina relating to cybercrime make this research justifiable.

Key words

Information technology, Computer system, European Council Convention on Cybercrime, Additional protocol, Criminal Code, Computer data, European Union

I. Uvodna razmatranja

Reforma krivičnog zakonodavstva iz 2003. godine je bila sveobuhvatna u pogledu krivičnih zakona i zakona o krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini.⁴⁹ Međunarodna zajednica, zajedno sa domaćim pravnim stručnjacima, uložila je ogromne napore da se krivično zakonodavstvo⁵⁰ Bosne i Hercegovine uskladi sa međunarodnim krivičnopравnim standardima i obavezama koje je Bosna i Hercegovina preuzela pristupajući raznim multilateralnim ugovorima, ali isto tako i sa onim kojima Bosna i Hercegovina nije pristupila, odnosno potpisala.⁵¹

Takav je slučaj bio i sa Konvencijom Vijeća Evrope o kibernetičkom kriminalu (u daljem tekstu: Konvencija) i njenim Dodatnim protokolom u vezi kažnjavanja djela rasističke i ksenofobične prirode učinjenih putem kompjuterskih sistema (u daljem tekstu: Protokol).⁵² Krivična djela sadržana u Konvenciji postala su sastavni dio krivičnog zakonodavstva entiteta i Brčko Distrikta i prije nego što su Konvencija i Protokol bili potpisani i ratifikovani. Ovakav proaktivan pristup međunarodne zajednice govori nam da je međunarodna zajednica prepoznala važnost Konvencije i poduzela konkretne radnje kako bi se zaštita koju pruža Konvencija proširila i na građane Bosne i Hercegovine na način da je iskoristila svoj snažan uticaj na bosanskohercegovačke entitete i Brčko Distrikt, kako bi krivičnopравne odredbe iz Konvencije obuhvatili svojim krivičnim zakonodavstvima.

Međutim, ovaj uticaj nije ostvaren na državnom nivou, čime je Krivični zakon Bosne i Hercegovine ostao uskraćen za krivična djela kompjuterskog kriminala. O mogućim razlozima zbog čega je to tako moglo bi se pretpostavljati, mada bi bilo ispravnije da su radnje koje su propisane Konvencijom i Protokolom, kao krivičnopравne radnje, postale sastavni dio Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine zbog specifičnosti krivičnih djela, jer se radi o krivičnim djelima gdje počinilac krivičnog djela može poduzimati radnju, primjera radi, u Federaciji Bosne i Hercegovine, a posljedica istovremeno nastupiti u Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj, Brčko Distriktu ili van teritorije Bosne i Hercegovine. Svakako, ovakvo zakonsko rješenje nije isključilo mogućnost da se krivična djela kompjuterskog kriminala krivično gone pred Sudom Bosne i Hercegovine na osnovu člana

⁴⁹ Bosna i Hercegovina ima četiri krivična zakona i četiri zakona o krivičnom postupku. Ovako decentralizovan krivičnopравni sistem stvara pogodno tlo za pravnu nesigurnost građana, tj. može dovesti do toga da jedno krivično djelo bude propisano u jednom entitetu ili Brčko Distriktu, a da ne bude krivično djelo u drugom entitetu ili Brčko Distriktu. Slična situacija je i sa kaznenim okvirom, odnosno postoji razlika u pogledu gornjeg maksimuma i donjeg minimuma za ista krivična djela propisana entitetskim zakonodavstvom.

⁵⁰ U ovom radu pod pojmom krivično zakonodavstvo smatrać će se Krivični zakon Bosne i Hercegovine, entitetski krivični zakoni i Krivični zakon Brčko Distrikta.

⁵¹ Bosna i Hercegovina je potpisala Konvenciju o kibernetičkom kriminalu tek 09. februara 2005. godine, dok je istu ratifikovala tek u 2006. godini. Za više vidjeti: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/185/signatures?p_auth=dOsJKORQ (17.06.2019.)

⁵² Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine je ratifikovala Konvenciju i Dodatni protokol 25. marta 2006. godine. Konvencija i Dodatni protokol su objavljeni u „Službenom glasniku Bosne i Hercegovine – dodatak – Međunarodni ugovori“, broj 6. od 11. maja 2006. godine.

7. stava 2. Zakona o Sudu Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Zakon). Da bi se poduzelo krivično gonjenje pred Sudom Bosne i Hercegovine za krivična djela kompjuterskog kriminala na osnovu člana 7. stava 2. Zakona, potrebno je da počinjena krivična djela kompjuterskog kriminala ugrožavaju suverenitet, teritorijalni integritet, političku nezavisnost, nacionalnu sigurnost i međunarodni subjektivitet Bosne i Hercegovine, odnosno da krivična djela kompjuterskog kriminala mogu imati ozbiljne reperkusije ili štetne posljedice na privredu Bosne i Hercegovine ili mogu izazvati druge štetne posljedice za Bosnu i Hercegovinu ili mogu izazvati ozbiljnu ekonomsku štetu ili druge štetne posljedice izvan teritorije datog entiteta ili Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine. Dakle, postoji mogućnost za krivično gonjenje na državnom nivou, ali standardi za zasnivanje nadležnosti Suda Bosne i Hercegovine prema članu 7. stavu 2. Zakona za krivična djela kompjuterskog kriminala su visoko postavljeni u odnosu na posljedicu.

Pristupanjem Konvenciji i potpisivanjem Dodatnog protokola, Bosna i Hercegovina je odredila Državnu agenciju za istrage i zaštitu (u daljem tekstu: SIPA) kao centralni organ za pružanje međunarodne pravne pomoći, dok je Zakonom o SIPA-i, koji uređuje nadležnost SIPA-e, propisano da SIPA postupa po nalogu Suda Bosne i Hercegovine i glavnog tužioca Tužilaštva Bosne i Hercegovine.⁵³ Također, pristupanjem Konvenciji, Bosna i Hercegovina je odredila da će kontaktna tačka za Mrežu 24/7 biti Direkcija za koordinaciju policijskih tijela Bosne i Hercegovine.⁵⁴ Razmatrajući stav Bosne i Hercegovine prema Konvenciji i Dodatnom protokolu u pogledu institucija koje su nadležne za pružanje međunarodne pravne pomoći, kao i institucija koje su nadležne za osiguranje neodložive pomoći u istragama koje su povezane sa kompjuterskim kriminalom, te činjenicu da krivično djelo može biti počinjeno s bilo kojeg teritorija Bosne i Hercegovine, a da posljedica istovremeno može nastupiti na teritoriju oba entiteta i Brčko Distrikta ili van Bosne i Hercegovine, može se zaključiti da je krivičnopravna zaštita kompjuterskih sistema, odnosno elektronske obrade podataka i drugih krivičnih djela povezanih sa internet kriminalom, trebala biti pozicionirana u Krivičnom zakonu Bosne i Hercegovine, a ne u entitetskim krivičnim zakonodavstvima i krivičnom zakonodavstvu Brčko Distrikta.

Također, Bosna i Hercegovina je država koja se odredila ka evropskim integracijama, što znači da će svoje zakonodavstvo morati prilagođavati pravnoj stečevini Evropske unije, odnosno da će Bosna i Hercegovina morati prilagođavati svoje krivično zakonodavstvo zakonodavnim aktima Evropske unije⁵⁵ (u daljem tekstu: EU) kojima se propisuju određena krivična djela. U tom pravcu, a u kontekstu kompjuterskog kriminala, neophodno je naglasiti direktive EU koje predstavljaju zakonodavni akt EU kojim se utvrđuje cilj koji sve

⁵³ Za više vidjeti odredbe člana 24. stava 7. i člana 27. stava 2. Konvencije.

⁵⁴ Za više vidjeti odredbe člana 35. stava 1. Konvencije.

⁵⁵ Kao zakonodavni akti Evropske unije javljaju se: uredbe i direktive. Uredba je obvezujući zakonodavni akt koji se mora u cijelosti primjenjivati u čitavoj Evropskoj uniji, dok je direktiva zakonodavni akt kojim se utvrđuje cilj koji sve države članice EU-a moraju ostvariti. Međutim, svaka država samostalno odlučuje o načinu na koji će ostvariti taj cilj. Za više vidjeti: https://europa.eu/european-union/eu-law/legal-acts_hr (18.06.2019.)

države članice EU-a moraju ostvariti.⁵⁶ Jedna od takvih direktiva je i Direktiva Evropskog parlamenta i Vijeća o napadima na informatičke sisteme i o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2005/222/PUP (u daljem tekstu: Direktiva).⁵⁷

Razlozi za donošenje Direktive mogu se naći u značajnim nedostacima i razlikama u zakonodavstvima i krivičnim postupcima država članica u pogledu napada na informatičke sisteme. Iz sadržaja uvodnog teksta Direktive može se zaključiti da nedostaci i razlike, koji su sadržani u krivičnim zakonodavstvima članica EU, mogu usporiti borbu protiv organiziranog kriminala i terorizma te otežati efikasnu policijsku i pravosudnu saradnju koja je veoma bitna za borbu protiv organiziranog kriminala i terorizma, pogotovo imajući u vidu da su savremeni informatički sistemi nadnacionalni i bezgranični, te da napadi na takve sisteme imaju prekograničnu dimenziju, što čini osnov za poduzimanje hitnih mjera kako bi se uskladilo krivično pravo u toj oblasti u zemljama članicama EU.⁵⁸

U tom smislu Direktiva traži od zemalja članica EU da ujednače svoja krivična zakonodavstva u pogledu kriminalizacije napada na informatičke, odnosno kompjuterske sisteme, utvrđivanjem minimalnih pravila o definisanju krivičnih djela i sankcija u vezi napada na informatičke sisteme olakšavanjem sprečavanja takvih djela i jačanjem saradnje između pravosudnih i drugih nadležnih tijela.⁵⁹

U pogledu minimalnih pravila o definisanju krivičnih djela Direktiva traži od zemalja članica EU da propišu sljedeća krivična djela: nezakonit pristup informatičkim sistemima, nezakonito ometanje sistema, nezakonito ometanje podataka, nezakonito presretanje, sredstva koja se koriste za izvršenje krivičnih djela. U pravcu krivičnih sankcija, Direktiva traži da zemlje članice EU propišu efikasne, proporcionalne i odvraćajuće krivičnopravne sankcije, s tim da za izvršenje pomenutih krivičnih djela, u kojima je nastupila ozbiljna posljedica, minimalna kazna bude dvije godine zatvora. Ukoliko su krivična djela nezakonito ometanje sistema i nezakonito ometanje podataka učinjena s namjerom i korištenjem nekih od sredstava koja su namijenjena ili prilagođena za izvršenje ovih krivičnih djela, Direktiva traži da zemlje članice EU propišu minimalnu kaznu zatvora od tri godine. Ukoliko su ova krivična djela učinjena u okviru grupe za organizovani kriminal ili je izvršenjem pomenutih krivičnih djela prouzrokovana ozbiljna šteta ili su ta krivična djela izvršena protiv informatičkog sistema od ključne infrastrukture za zemlju ili zemlje članice EU, onda minimalna propisana kazna mora biti pet godina zatvora.

⁵⁶ Za više vidjeti: https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/types-eu-law_hr#primarno-zakonodavstvo-u-odnosu-na-sekundarno-zakonodavstvo (18.06.2019.)

⁵⁷ Direktiva je donesena 12.08.2013. godine i objavljena je u Službenom listu Evropske unije broj: L 218/8 od 14.08.2013. godine. Dostupna je na web adresi: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex%3A32013L0040> (18.06.2019.)

⁵⁸ Za više vidjeti stav 27. uvodnog teksta Direktive.

⁵⁹ Za više vidjeti član 1. Direktive.

U okviru poglavlja sankcija, Direktiva predviđa i otežavajuće okolnosti ukoliko su krivična djela nezakonito ometanje sistema i nezakonito ometanje podataka izvršena zloupotrebom ličnih podataka druge osobe s ciljem zadobivanja povjerenja treće strane, i time noseći štetu legitimnom vlasniku identiteta.⁶⁰ Naravno, ove otežavajuće okolnosti se cijene prilikom izricanja kazne za počinitelje, s tim što sudija uvijek zadržava pravo da slobodno cijeni takve okolnosti zajedno s drugim činjenicama konkretnog slučaja. U pogledu definicije pojmova, Direktiva definiše četiri pojma i to: informatički sistem i računalne, odnosno kompjuterske podatke, pravnu osobu i bespravnost. Definicije pojmova informatički sistem i računalni podaci slične su definicijama kompjuterskog sistema i kompjuterskih podataka iz Konvencije. Pojmovi pravne osobe i pojam bespravnosti su novost i definicija ovih pojmova nije obuhvaćena Konvencijom.

Analizom Konvencije i Direktive dolazi se do zaključka da je Evropa, kao kontinent, a kasnije i EU kao regionalna organizacija, prepoznala značaj zaštite kompjuterskih sistema, odnosno da bi se ometanje rada ili uništenje ključnih kompjuterskih sistema bilo koje države, pogotovo bankarskog, carinskog ili bezbjednosnog kompjuterskog sistema odrazio na sve države Evrope zbog isprepletenosti poslovnih i drugih društvenih odnosa. Oba dokumenta, Konvencija i Direktiva, traže da kompjuterski sistemi koji se odnose na održavanje ključnih društvenih funkcija poput sigurnosnog, privrednog, zdravstvenog ili socijalnog sistema, moraju biti krivičnopravno zaštićeni od napada kako bi se poslala jasna poruka eventualnim počiniteljima šta ih očekuje u slučaju napada na kompjuterske sisteme koji se nalaze na evropskom kontinentu.

⁶⁰ Za više vidjeti stav 19. uvodnog teksta Direktive.

II. Analiza postojećeg stanja materijalnih odredaba u krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine sa naglaskom na Krivični zakon Federacije BiH

Iz prethodnog poglavlja zaključili smo da krivična djela protiv kompjuterskih sistema predstavljaju novinu u našem krivičnom zakonodavstvu i temelje se na međunarodnom pravnom osnovu, odnosno na Konvenciji i konačnom Izvještaju Evropskog komiteta u vezi problema sa kriminalom.⁶¹

Analizom sadržaja Konvencije proizlazi da su krivična djela sadržana u Konvenciji klasificirana u četiri grupe. U prvu grupu spadaju krivična djela usmjerena protiv povjerljivosti, integriteta i dostupnosti⁶² kompjuterskih podataka i sistema. Druga grupa krivičnih djela usmjerena je protiv krivičnih djela u vezi kompjutera. Treću grupu čine krivična djela u vezi korištenja kompjuterskih sistema u svrhu dječije pornografije i četvrtu, posljednju grupu, čine krivična djela protiv autorskih i njima srodnih prava. Također, Konvencija obavezuje države potpisnice da svojim krivičnim zakonodavstvom propišu krivnju i krivičnopravne sankcije za pokušaj i saizvršilaštvo u širem značenju, kao i kaznenu odgovornost za pravna lica.

Analizom krivičnopravnih odredaba Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: KZ FBiH), kao i odredaba Krivičnog zakona Republike Srpske (u daljem tekstu: KZ RS) i odredaba Krivičnog zakona Brčko Distrikta (u daljem tekstu: KZ BD), a u kontekstu krivičnih djela koje Konvencija propisuje, dolazi se do zaključka da je Bosna i Hercegovina poprilično uskladila svoje krivično zakonodavstvo sa odredbama iz Konvencije.

Krivičnopravna zaštita kompjuterskih sistema pozicionirana je u glavi XXXII KZ-a FBiH, s nazivom „Krivična djela protiv sistema elektronske obrade podataka“ i razrađena je kroz šest krivičnih djela: Oštećenje računalnih podataka i programa (član 393.), Računalno krivotvorenje (član 394.), Računalna prevara (član 395.), Ometanje rada sistema i mreže elektronske obrade podataka (član 396.), Neovlašteni pristup zaštićenom sistemu i mreži elektronske obrade podataka (član 397.) i Računalna sabotaža (član 398.). Krivična djela koja su propisana KZ-om RS pozicionirana su u glavi XXXII KZ-a RS i nose naslov „Krivična djela protiv bezbjednosti kompjuterskih podataka“. Za razliku od KZ-a FBiH, KZ RS propisuje i krivično djelo Izrade i unošenja kompjuterskih virusa, ali ne propisuje krivično djelo Računalno krivotvorenje, niti daje definiciju „kompjuterskog virusa“.

⁶¹ Tomić. Z., Krivično pravo II, Posebni dio, drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2007. godina, strana 397.

⁶² Interesantno je da je u prijevodu na bosanski jezik, engleska riječ „available“ što u prevodu na bosanski jezik znači „dostupan“, prevedena kao „dostupibilnost“, što predstavlja loš i nerazumljiv prijevod ne samo u odnosu na ovu riječ nego na prijevod Konvencije u cijelosti.

Analiza krivičnopравnih odredaba između krivičnih zakona entiteta i Brčko Distrikta kojima su propisana krivična djela protiv kompjuterskih sistema, a u odnosu na Konvenciju, upućuje na zaključak da su entiteti i Brčko Distrikt propustili propisati određena krivična djela koja su predviđena Konvencijom. Primjera radi, krivično djelo Neovlaštenog presretanja kompjuterskih podataka iz člana 3. Konvencije nije propisano krivičnim zakonima entiteta i Brčko Distrikta. Iako se na prvi pogled čini da je ovo krivično djelo propisano krivičnim zakonodavstvom Bosne i Hercegovine, ozbiljnijom analizom teksta Konvencije i tekstova krivičnih zakona se ne može izvući takav zaključak.

Kriminalizacija presretanja prenosa podataka koja je sadržana u članu 393. stavu 2. KZ-a FBiH traži da se ispuni nužan uslov, a to je da postoje zaštitne mjere.⁶³ Ako nema zaštitnih mjera, odnosno ako se prenos podataka vrši putem Wi-Fi prenosa kroz nezaštićenu mrežu, tj. javnu mrežu, postavlja se pitanje postojanja krivičnog djela neovlaštenog presretanja podataka koji se prenose jer se radi o mreži koja nema zaštitnih mjera, odnosno mreži na koju se može priključiti bilo ko. Međutim, postavljanje zaštitnih mjera kao uslova inkriminacije nije predviđeno Konvencijom, što otvara dodatno pitanje zašto su se naši zakonodavci odlučili za ovaj uslov?

Kriminalizacijom neovlaštenog presretanja štite se podaci koji se nalaze u prijenosu. Podaci koji su u prijenosu mogu biti poslovne i lične prirode, lični podaci, podaci o broju kreditnih kartica, podaci koji se odnose na jedinstveni matični broj, brojevi bankovnih računa, odnosno može biti bilo koji podatak koji je predmet komunikacije.⁶⁴ Uklanjanjem dijela rečenice „unatoč zaštitnim mjerama“ iz teksta zakona ovog krivičnog djela omogućila bi se krivičnopравna zaštita privatnosti komunikacije bez obzira da li se prenos digitalnih podataka vrši zaštićenom ili nezaštićenom mrežom, jer se i nezaštićenom mrežom mogu slati E-mail komunikacije, prenositi datoteke putem pametnih telefona koristeći Wi-Fi prenos podataka ili bluetooth.

Također, mora se imati i u vidu da sva zakonodavstva u Bosni i Hercegovini, koja na jedan ili drugi način imaju doticaja sa privatnošću građana, moraju biti usklađena sa članom 8. Evropske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama kojim se štiti pravo na privatnost građana, što je jedno od temeljnih ljudskih prava. S obzirom da krivično zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini ne propisuje kao krivično djelo neovlašteno presretanje kompjuterskih podataka, postavlja se pitanje na koji bi se način sankcionisali oni koji protupravno „skidaju“ privatne komunikacije koje se odvijaju putem E-maila ili Wi-Fi sistema

⁶³ Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16 i 75/17

Član 393. stav 2

Ko **unatoč zaštitnim mjerama** neovlašćeno pristupi računalnim podacima ili programima ili neovlašćeno presreće njihov prijenos.....

⁶⁴ Kokot. I., Kaznenopravna zaštita računalnih sustava, programa i podataka, Pregledni znanstveni rad od 08. listopada 2014. godine. Dostupno na web adresi: <https://hrcak.srce.hr/file/209347> (16.06.2019.)

prenosa podataka na javnoj mreži, odnosno oni koji protupravno narušavaju privatnost građana?

Šta je bio razlog da se propusti sankcionisanje neovlaštenog presretanja kompjuterskih podataka? Da li je to nerazumijevanje teksta Konvencije ili neposjedovanje znanja u vezi rada sa kompjuterima i korištenja tehničkih uređaja ili nešto sasvim treće od strane grupe koja je bila zadužena da izradi tekst dijela krivičnog zakona na koji se odnosi Konvencija, ostaje nepoznanica.

Iako je krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine poprilično ispunilo svoje obaveze u pogledu kriminalizacije radnji koje su usmjerene protiv kompjuterskih sistema, i dalje ima prostora da se to popravi i u cijelosti uskladi sa Konvencijom, pogotovo u pogledu naziva krivičnih djela i preciziranja radnji koje proizlaze iz Konvencije. Primjera radi, u članu 2. Konvencije naslov krivičnog djela nosi naziv „Nedozvoljeni pristup“, dok u krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine nema ovakvog naziva, a sam tekst sadržan u krivičnim zakonodavstvima Bosne i Hercegovine ne odražava najjasnije tekst Konvencije jer se miješaju pojmovi kompjuterskog podatka i programa, a pojam elektronska obrada podataka nije uopšte definisan. Smatram da je inkriminacija iz člana 2. Konvencije trebala imati naziv u krivičnim zakonodavstvima u Bosni i Hercegovini „*Neovlašteni pristup*“ i glasiti: „*Ko neovlašteno pristupi kompjuterskom sistemu radi pribavljanja kompjuterskih podataka, kaznit će se....*“. Na ovaj način bi naše krivično zakonodavstvo u cijelosti slijedilo tekst Konvencije.

Dalje, član 3. Konvencije ima naziv „Nezakonito presretanje“, dok u krivičnim zakonodavstvima Bosne i Hercegovine nema krivičnog djela sa ovim nazivom, nego je određen i uslovljeni oblik ove inkriminacije pozicioniran u članu 393. stavu 2. KZ-a FBiH. Krivični zakon Republike Srpske uopšte ne sadrži odredbe kojima bi se kriminalizovalo nezakonito presretanje kompjuterskih podataka. Smatram da bi se ovaj nedostatak mogao otkloniti promjenom naziva krivičnog djela u „*Neovlašteno presretanje*“ i izmjenom teksta krivičnih zakona koji bi glasilo: „*Ko u namjeri da pribavi kompjuterski podatak neovlašteno presretne prijenos kompjuterskih podataka ili prijenos elektromagnetske emisije koja potiče iz kompjuterskog sistema kaznit će se.....*“

Kriminalizacija presretanja podataka, koristeći elektromagnetne emisije, uopšte nije obuhvaćena krivičnim zakonodavstvima u Bosni i Hercegovini. Rad kompjutera stvara elektromagnetnu energiju koja se adekvatnom tehničkom opremom može presretnuti, rekonstruisati u kompjuterski podatak.⁶⁵ Stoga je neophodno da naš zakonodavac budućim izmjenama i dopunama krivičnog zakonodavstva obuhvati i kriminalizaciju presretanja kompjuterskih podataka putem elektromagnetne emisije, kako bi se naše krivično

⁶⁵ Za više vidjeti: Izvještaj s obrazloženjem Konvencije o kibernetičkom kriminalu, stav 57, dostupan na web adresi: <https://rm.coe.int/16800cce5b> (17.06.2019.)

zakonodavstvo u cijelosti uskladilo sa odredbama Konvencije kojima se prenos kompjuterskih podataka štiti od neovlaštenog presretanja.

Član 4. Konvencije ima naziv „Povreda integriteta podataka“, odnosno radi se o krivičnom djelu gdje se poduzimanjem inkrimisanih radnji nanosi šteta kompjuterskim podacima. U krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine ovo krivično djelo nosi naziv „Oštećenje računalnih podataka i programa“. Smatram da bi bilo ispravnije da ovo krivično djelo nosi naziv „Oštećenje računalnih podataka“ jer tekst Konvencije upravo na to i upućuje. Prema definiciji kompjuterskog podatka koja je sadržana u Konvenciji, pojam kompjuterskog podatka obuhvata i kompjuterski program, pa nije jasno zbog čega je naš zakonodavac obuhvatio povredu kompjuterskog programa kada je program kompjuterski podatak. Također smatram da bi ovo krivično djelo u osnovnom značenju trebalo da glasi: „*Ko neovlašteno ošteti, obriše, izmijeni ili učini nedostupnim kompjuterski podatak kaznit će se.....*“

Slično rješenje trebalo je imati i krivično djelo iz člana 5. Konvencije koje ima naziv „Povreda integriteta sistema“, dok je u krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine to krivično djelo obuhvaćeno „Računalnom sabotажom“. Naziv krivičnog djela „računalna sabotажa“ temelji se na Preporuci broj R (89) 9 o kompjuterskom kriminalu i konačnom izvještaju Evropskog komiteta u vezi problema sa kompjuterskim kriminalom, koji ukazuju nacionalnim zakonodavcima na vodeće principe u definiranju određenih krivičnih djela u vezi sa kompjuterskim kriminalom.⁶⁶ S obzirom da je Konvencija usvojena 2001. godine, odnosno punih 10 godina kasnije nakon što je Izvještaj objavljen, te da u Konvenciji nema krivičnog djela kompjuterske sabotажe, smatram da je naš zakonodavac trebao slijediti tekst prihvaćene Konvencije i umjesto naziva krivičnog djela „Računalna sabotажa“ istom odrediti naziv „Neovlašteno ometanje kompjuterskog sistema“, s tim da je tekst krivičnog djela u svom osnovnom značenju trebao glasiti „*Ko u namjeri da ozbiljno omete rad kompjuterskog sistema, neovlašteno unese, prenese, ošteti, obriše, izmijeni ili učini nedostupnim kompjuterski podatak kaznit će se.....*“

Što se tiče krivičnog djela iz člana 6. Konvencije „Zloupotrebe uređaja“, analizom teksta krivičnog djela iz člana 6. Konvencije u odnosu na krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine, može se zaključiti da niti jedno krivično zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini ne propisuje krivično djelo zloupotrebe uređaja na način kako je to predviđeno Konvencijom. Umjesto toga, određena vrsta pojavnog oblika ovog krivičnog djela koje je utvrđeno u Konvenciji može se pronaći u članu 393. stavu 5. KZ-a FBiH, odnosno u članu 411. stavu 4. KZ-a RS. Smatram da bi ovo krivično djelo trebalo biti posebno propisano u krivičnim zakonodavstvima Bosne i Hercegovine sa nazivom „Neovlaštena izrada sredstava radi izvršenja krivičnih djela protiv kompjuterskog sistema“, s tim da bi tekst zakona glasio:

⁶⁶ Za više vidjeti Kompjuterski kriminal i konačni izvještaj Evropskog komiteta u vezi problema sa kriminalom, Strasbourg 1990, dostupno na web adresi: <http://www.oas.org/juridico/english/89-9&final%20Report.pdf> (17.06.2019.)

„Ko radi izvršenja krivičnih djela iz člana 393., 394., 395., 396., 397. i 398. neovlašteno proizvodi, prodaje, nabavi radi upotrebe, uvozi, distribuira ili na drugi način učini dostupnim sredstvo, kompjuterski program, lozinku ili kod za pristup dijelu ili kompletnom kompjuterskom sistemu, kaznit će se.....“

U pogledu krivičnih djela iz člana 7. i 8. Konvencije, krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine je obuhvatilo ova krivična djela, s tim da su u KZ-u FBiH propisana sa istim nazivima, dok je u KZ-u RS propisano krivično djelo „Kompjuterske prevare“, a krivično djelo „Kompjuterskog krivotvorenja“ nije.

Što se tiče radnji izvršenja krivičnih djela u vezi kompjuterskih sistema koje su propisane entitetskim krivičnim zakonima, među njima ima sličnosti ali i značajnih različitosti. Različitosti postoje i u pogledu propisanih krivičnopравnih sankcija. Također, pitanje protu-pravnosti, odnosno neovlaštenog pristupa za neka krivična djela uopšte nije ni propisana, iako je to Konvencijom traženo. Primjera radi, u KZ-u FBiH kod krivičnog djela „Kompjuterske prevare“ traži se „neovlašten unos“, dok u KZ-u RS „neovlaštenost“ uopšte nije potrebna. Dovoljno je samo da je unesen netačan podatak ili propušteno unošenje tačnog podataka u određenu svrhu koja je vezana za finansijsku ili drugu korist, odnosno prouzrokovanje štete, pa da krivično djelo bude učinjeno.⁶⁷ Ukoliko je unesen netačan podatak ili je propušteno unošenje tačnog podatka, a ne postoji nikakva finansijska motivacija, neće ni postojati ovo krivično djelo jer nije propisana odgovornost za nehatno činjenje ovog krivičnog djela, što je i logično jer se svima koji rade i unose podatak može desiti propuštanje zbog drugih razloga koji se, primjera radi, mogu odnositi na odsutnost koncentracije ili na neke druge životne probleme, što u konačnici rezultira propuštanjem unosa podataka ili unošenjem u kompjuterski sistem netačnih podataka.

Što se tiče krivičnopравnih odredaba KZ-a BD⁶⁸, a u kontekstu krivičnih djela usmjerenih protiv kompjuterskih sistema, rješenja sadržana u KZ-u BD identična su rješenjima iz KZ-a FBiH. U odnosu na krivičnopравne sankcije, KZ FBiH, KZ RS i KZ BD propisuju kazne zatvora i novčane kazne za krivična djela usmjerena protiv kompjuterskih sistema.

Izvršilac krivičnih djela, koja su sadržana u glavi XXXII KZ-a FBiH, može biti bilo koja osoba, odnosno radi se o *delicta communia*, što znači da ovo krivično djelo mogu uraditi i pravne osobe. Na ovaj način uvrštene su odredbe Konvencije kojima se traži kriminalizacija postupanja pravnih osoba.⁶⁹

⁶⁷ Za više vidjeti odredbe člana 410. Krivičnog zakonika Republike Srpske, „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj: 64/17 od 13.07.2017. godine.

⁶⁸ Za više vidjeti odredbe od člana 387. do člana 392. KZ-a BD, dostupno na web adresi: <https://skupstinabd.ba/3-zakon/ba/Krivic--ni%20zakon%20Brc--ko%20Distrikta%20BiH/000%2033-13%20Krivic--ni%20zakon.%20prec--is--c-en%20tekst.pdf> (18.06.2019.)

⁶⁹ Za više vidjeti član 12. Konvencije.

Ipak, kada se dublje analiziraju krivičnopravne odredbe u kontekstu radnji izvršenja, doći će se do zaključka da su izvršiocima ovih krivičnih djela, u pravilu, osobe koje raspolažu određenim stručnim znanjima iz oblasti kompjuterske tehnologije.⁷⁰ Ovo je vrlo važno naglasiti jer je prilikom postavljanja istrage i naređivanja ovlaštenim službenim licima da poduzmu konkretne radnje, veoma bitno da se na početku suzi krug potencijalnih izvršilaca radi efikasnosti istrage i trošenja dostupnih resursa. Također, treba imati u vidu da je prilikom planiranja istražnih radnji u pogledu dokazivanja krivičnog djela, odnosno prikupljanja dokaza, neophodno imati vještaka ili stručna lica koja imaju stručna znanja iz oblasti informacionih tehnologija, koja bi svojim znanjem mogla ukazati gdje se nalaze dokazi ili koja su sredstva i na koji način korištena kako bi se izvršilo neko od krivičnih djela propisanih u glavi XXXII KZ-a FBiH.

Za krivična djela koja su usmjerena protiv kompjuterskih sistema propisane su zatvorske i novčane kazne. Najduža zatvorska kazna propisana je za krivično djelo „Računalne prijevare“ i iznosi 12 godina, s tim da je ona uslovljena pribavljanjem protupravne imovinske koristi koja prelazi 50.000 KM. S druge strane, interesantno je da je zakonodavac kod krivičnog djela „Računalne sabotaze“ postavio objektivni uslov inkriminacije, odnosno potrebno je da postoji šteta koja prelazi iznos od 500.00 KM. Propisana kazna zatvora za ovo krivično djelo je u rasponu od jedne do osam godina. Kada se analizira ovo krivično djelo u pogledu kazne, doći ćemo do zaključka da izvršilac ovog krivičnog djela neće odgovarati ako je pričinio štetu do 500.00 KM. Međutim, ako je počinio štetu 500.01 KM, onda učioniocu ovog krivičnog djela prijeti kazna zatvora do osam godina zatvora. Stiče se utisak da zakonodavac nije vodio računa o rasponu kazne jer je ostavio beznačajnu razliku u novčanom iznosu u odnosu na pričinjenu štetu i poduzimanje krivičnog gonjenja. Primjera radi, izvršilac ovog krivičnog djela može biti osuđen na osam godina zatvora ako je svojom radnjom pričinio štetu u iznosu od 500.01 KM, a ako je pričinio štetu 500.00 KM neće biti krivično gonjen?!? Smatram da se kazneni okvir trebao prilagoditi šteti, čime bi kazna za osnovni oblik izvršenja ovog krivičnog djela u stavu 1. za pričinjenu štetu do 5.000,00 KM bila kazna zatvora do jedne godine i novčana kazna do 10.000,00 KM, u stavu 2. od dvije do pet godina ako je učinjena šteta veća od 5.000,00 KM i u stavu 3. ako učinjena šteta prelazi 50.000,00 KM učinilac će se kazniti najmanje tri godine.

Suprotno ovome, postojeći kaznenopravni okvir upućuje na zaključak da je on postavljen paušalno, bez ozbiljne analize između uslova za poduzimanje krivičnog gonjenja i kazni za pričinjenu štetu, što u konačnici dovodi do toga da sudovi putem sudske prakse grade kaznenu politiku koja je, sudeći po trenutnom stanju stvari, blaga i nije polučila očekivane rezultate u pogledu svrhe kažnjavanja, što proizilazi iz sadržaja dokumenta „Struktura

⁷⁰ Tomić. Z., op. cit. str. 399.

kriminala“ 2018. godina, kojeg je objavilo Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine.⁷¹

Uvidom u izvještaj Visokog sudskog i tužilačkog vijeća koji sadrži strukturu krivičnih djela, može se zaključiti da Bosna i Hercegovina ima relativno mali broj predmeta koji se odnose na krivična djela usmjerena protiv kompjuterskih sistema. Tako je u periodu 2018. godine, broj primljenih krivičnih prijava za krivična djela iz glave XXXII KZ-a FBiH iznosio 18. Od toga, osam prijava se odnosilo na krivično djelo iz člana 395. „Računalna prevara“, dvije prijave su se odnosile na krivično djelo iz člana 396. „Ometanja rada sistema i mreže elektronske obrade podataka“ i osam prijava se odnosilo na krivično djelo iz člana 397. „Neovlašteni pristup zaštićenom sistemu i mreži elektronske obrade podataka“. Što se tiče podignutih optužnica u 2018. godini, tužilaštva u Federaciji Bosne i Hercegovine podigla su ukupno sedam optužnica od kojih je samo 4 potvrđeno, prema dostupnim podacima. Optužnice su podignute za krivična djela „Računalne prevare“ (četiri optužnice), „Neovlašteni pristup zaštićenom sistemu i mreži elektronske obrade podataka“ (dvije optužnice) i jedna optužnica za „Oštećenje kompjuterskih podataka i programa“. U konačnici, donesene su dvije presude za krivična djela „Kompjuterske prevare“ i jedna presuda za krivično djelo „Neovlašteni pristup zaštićenom sistemu i mreži elektronske obrade podataka“. Kazne koje su izrečene za ova krivična djela su **uslovne kazne**.⁷² U 2017. godini donesene su tri presude sa izrečenim **uslovnim kaznama**.

Kao što je već prethodno pomenuto, analizom sadržaja krivičnopравnih normi kojima se štite kompjuterski sistemi, u krivičnim zakonodavstvima Bosne i Hercegovine može se zaključiti da je Bosna i Hercegovina dijelom ispunila preuzete obaveze iz Konvencije, kao i obaveze iz Dopunskog protokola, s tim da niti jedan od entitetskih krivičnih zakona, kao ni Krivični zakon Brčko Distrikta, nije definisao šta se smatra: kompjuterskim sistemom⁷³, kompjuterskim podatkom⁷⁴ ili davaocem usluge, rasističkim ili ksenofobskim materijalom, ili pak dječijom pornografijom.

Razrađujući analitički krivičnopравne odredbe koje su sadržane u Krivičnom zakonu Federacije Bosne i Hercegovine od člana 393. do člana 398., koje se odnose na krivična djela

⁷¹ Sadržaj je dostupan na web adresi:

<https://vstv.pravosudje.ba/vstv/faces/kategorije.jsp?ins=141&modul=1198&kat=1363&kolona=114475> (18.06.2019.)

⁷² Za više vidjeti:

<https://vstv.pravosudje.ba/vstv/faces/kategorije.jsp?ins=141&modul=1198&kat=1363&kolona=114475> (20.06.2019.)

⁷³ Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ broj 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13 i 65/18) u članu 20. stavu 1. tački u) definiše pojam kompjuterski sistem, ali samo za potrebe Zakona o krivičnom postupku koji se dijelom podudara sa definicijom kompjuterskog sistema koja je data u Konvenciji.

⁷⁴ KZ RS pod pokretnom stvari podrazumijeva i kompjuterski podatak ili program. Za više vidjeti član 123. stav 1. tačku 18.

vezana za kompjuterske sisteme, dolazi se do zaključka da su one dijelom neodređene što može kod tužilaca izazvati dvojbe u pogledu poduzimanja krivičnog gonjenja, a samim tim i do arbitrarnosti u postupanju, u smislu da će za istu radnju jedno tužilaštvo poduzeti krivično gonjenje jer smatra da je to „organ vlasti od značaja“, a drugo tužilaštvo neće smatrati da se ne radi o „organu vlasti od značaja“ ili nisu „prouzrokovane teške posljedice“, pa samim tim nema ni krivičnog djela.

U pravcu neodređenosti krivičnog djela skrenut će se pažnja na tekst odredbe koji je sadržan u članu 398. (Kompjuterska sabotaža): „*znatno ometete postupak elektronske obrade podataka značajnim organima vlasti*“. Smatram da krivičnopravna radnja nije jasno određena, odnosno u suprotnosti je sa načelom *lex certa*. Postavlja se pitanje šta znači *značajnim organima vlasti*? Koji su to organi vlasti značajni a koji nisu? Možda je zakonodavac htio propisati *od značaja za organ vlasti*. Dalje, zašto značajan ili od značaja, šta bi bio standard za utvrđivanje značaja, odnosno na osnovu čega bi se utvrdio taj „značaj“. Slično je i sa pojmom „znatno“ - koliko je „znatno“ pa da bi se radilo o krivičnom djelu. Isto tako, u naslovu „Ometanja rada sistema i mreže elektronske obrade podataka“ - kojeg sistema, kompjuterskog ili....? Dalje, u krivičnom djelu „Neovlašteni pristup zaštićenom sistemu i mreži elektronske obrade podataka“ imamo radnju izvršenja neovlašteno uključivanje, a u naslovu krivičnog djela neovlašteni pristup?!?

Dakle, samo u članu 398. koji propisuje krivično djelo Računalne sabotaže postoji niz pitanja koja mogu stvoriti dvojbu ili već jesu u pogledu primjene ove krivičnopravne norme. Slično tome, u KZ-u FBiH nema definicije šta se smatra elektronskom obradom podataka, pa se postavlja pitanje kako se može ometati rad onoga čije značenje nije određeno krivičnim zakonodavstvom? Isto tako, u članu 397. stavu 1. KZ-a FBiH krivično djelo počinje *ko se neovlašteno uključi u sistem*? U koji sistem, kompjuterski ili sistem obrade podataka? Konvencija uopšte ne propisuje radnju uključivanja. Vjerovatno je zakonodavac mislio „*ko neovlašteno pristupi kompjuterskom sistemu*“, ali to tako nije propisano.

Pomenute nejasnoće mogu imati uticaja na poduzimanje krivičnog gonjenja za krivična djela koja su usmjerena protiv kompjuterskih sistema, odnosno određene krivičnopravne radnje mogu ostati nekažnjene zbog kvaliteta teksta zakona. U pogledu kvalitete teksta zakona, Evropski sud za ljudska prava (u daljem tekstu: ESLJP), je kroz nekoliko svojih odluka naglasio da zakon mora biti dostupan, jasan i predvidljiv jer se na takav način sprečava rizik od njegove proizvoljne primjene.⁷⁵ U tom pravcu neophodno je da naš zakonodavac slijedi standarde koje je ESLJP utvrdio u svojim odlukama, kako bi naši zakoni ispunjavali standard kvalitete zakona.

⁷⁵ Za više vidjeti odluke ESLJP: Kennedy protiv Velike Britanije, stav 151; Rotaru protiv Romunije, stav 52; Amann proti Švajcarske, stav 50; Kruslin protiv Francuske, stav 27; Odluke su dostupne na web adresi: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#> (20.06.2019.)

III. Zaključak

Analiza krivičnog zakonodavstva Bosne i Hercegovine ukazuje da krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine pruža krivičnopravnu zaštitu kompjuterskim sistemima i sistemima elektronske obrade podataka kako bi se ostvarilo njihovo neometano korištenje od strane vlasnika ili ovlaštenog korisnika.

Također, naše krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine kažnjava bilo koje lice koje koristi kompjutere kao sredstvo za izvršenje krivičnih djela: dječije pornografije, pranja novca terorizma i drugih krivičnih djela koja su povezana sa internet aktivnostima. Dakle, propisivanjem krivičnih djela kojima se štite kompjuterski sistemi i podaci stvoren je osnov za poduzimanje krivičnog gonjenja, s tim da efikasnost krivičnog gonjenja ovisi o mnogim uslovima, a prevashodno od jasnoće normi koje su sadržane u krivičnom djelu.

Sve ovo upućuje da Bosna i Hercegovina, kao država koja je na putu da se pridruži zajednici evropskih država, postepeno usklađuje svoje krivično zakonodavstvo sa obavezama koje je preuzela pristupajući multilateralnim ugovorima.

Ipak, analiza krivičnog zakonodavstva Bosne i Hercegovine u odnosu na Konvenciju je ukazala na nedovoljnu posvećenost osoba koje se bave usklađivanjem domaćeg krivičnog zakonodavstva sa međunarodno preuzetim obavezama.

S tim u vezi, postoji potreba da se naše entitetsko krivično zakonodavstvo, kao i krivično zakonodavstvo Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, dodatno uskladi i dopuni sa određenim krivičnim djelima i definicijama koja su propisane Konvencijom i Dodatnim protokolom, ali i određenim mjerama sigurnosti i pravnim posljedicama osude koje se pojavljuju kao nužna potreba, cijeneći ciljeve kriminalne politike.

Također, potrebno je da krivični zakoni u Bosni i Hercegovine usklade nazive sa nazivima krivičnih djela i propisanih radnji iz Konvencije. Primjera radi, da se propiše krivično djelo „*Neovlašteni pristup*“ koje je predviđeno članom 2. Konvencije, „*Neovlašteno presretanje*“ koje je predviđeno članom 3. Konvencije, da se krivično djelo propisano članom 393. KZ-a FBiH uskladi sa tekstom iz Konvencije i da nosi naziv „Oštećenje računalnih podataka“ umjesto „Oštećenje računalnih podataka i programa“ jer kompjuterski podatak obuhvaća kompjuterski program.

Također, potrebno je da se tekst i naziv krivičnog djela iz člana 398. KZ-a FBiH „Računalna sabotaža“ uskladi sa nazivom iz člana 5. Konvencije „Neovlašteno ometanje kompjuterskog sistema“ i da se tekst krivičnog djela uskladi sa tekstom iz Konvencije i preciznije odredi. Isto tako, potrebno je da se krivično djelo iz člana 6. Konvencije „Zloupotrebe uređaja“, posebno propiše u krivičnim zakonodavstvima Bosne i Hercegovine sa nazivom „Neovlaštena izrada sredstava radi izvršenja krivičnih djela protiv kompjuterskog sistema“.

U odnosu na mjere sigurnosti potrebno je da krivično zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini propiše mjeru zabrane pristupa kompjuterskim sistema i internetu, kao i da se u posebnim zakonima propiše nastupanje pravnih posljedica osude za lica koja su osuđena za krivična djela protiv kompjuterskih sistema, kako se takva lica ne bi mogla zaposliti na pozicije IT administratora ili imati pristup kompjuterskim sistemima.

Neophodno je da krivično zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini definiše pojmove kompjuterskog sistema, kompjuterskih podataka, davaoca usluge, prenosa kompjuterskih podataka i drugih pojmova koji su propisani Konvencijom.

I na kraju, potrebno je da tekst prevoda bilo koje konvencije, koju Bosna i Hercegovina ima namjeru potpisati ili potpiše kako bi istu mogla ugraditi u svoje zakonodavstvo, radi grupa koja se sastoji od iskusnih prevodilaca i pravnika iz oblasti na koju se konkretna konvencija odnosi. U suprotnom, imat ćemo pogrešno preveden i nerazumljiv tekst ili neprevedene dijelove teksta, kao što je to slučaj sa Konvencijom o kompjuterskom kriminalu, jer pogrešno preveden tekst ili nepotpuno preveden tekst može imati ozbiljne posljedice po zakonodavstvo jedne države kada koristi tekst konvencije kao podlogu za izradu zakona.

LITERATURA

- Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini, Knjiga I, Zajednički projekat Vijeća Evrope i Evropske komisije, Sarajevo, 2005.
- Kokot. I., Kaznenopravna zaštita računalnih sustava, programa i podataka, Zagrebačka pravna revija Vol 3. br. 3., Pregledni znanstveni rad od 08. listopada 2014. godine.
- Lazarević. Lj., Komentar Krivičnog zakonika, drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd 2011. godina;
- Tomić. Z., Krivično pravo II, Posebni dio, drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2007. godina;

ZAKONSKI I PODZAKONSKI OKVIR

- Krivični zakon Bosne i Hercegovine, „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07,8/10, 47/14, 22/15, 40/15 i 35/18;
- Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16 i 75/17;
- Krivični zakonik Republike Srpske, „Službeni glasnik RS“, br. 64/17;
- Krivični zakon Brčko Distrikta, „Službeni glasnik Brčko Distrikta“, br. 33/13 prečišćeni tekst
- Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13 i 65/18;

MEĐUNARODNE KONVENCIJE, DOKUMENTI I ZAKONODAVNE ODLUKE EU

- Konvencija Vijeća Evrope o kibernetičkom kriminalu;
- Dodatni protokol Konvencije o kibernetičkom kriminalu, a u vezi sa kažnjavanjem djela rasističke i ksenofobične prirode učinjenih putem kompjuterskih sistema;
- Izvještaj s obrazloženjem Konvencije o kibernetičkom kriminalu;
- Kompjuterski kriminal i konačni izvještaj Evropskog komiteta u vezi problema sa kriminalom, Strasbourg 1990;
- Direktiva Evropskog parlamenta i Vijeća o napadima na informacijske sisteme i o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2005/222/PUP

WEB STRANICE

- https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/185/signatures?p_auth=dOsJKORQ
- https://europa.eu/european-union/eu-law/legal-acts_hr
- https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/types-eu-law_hr#primarno-zakonodavstvo-u-odnosu-na-sekundarno-zakonodavstvo
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex%3A32013L0040>
- <https://hrcak.srce.hr/file/209347>
- <https://rm.coe.int/16800cce5b>
- <http://www.oas.org/juridico/english/89-9&final%20Report.pdf>
- <https://skupstinabd.ba/3-zakon/ba/Krivic--ni%20zakon%20Brc--ko%20Distrikta%20BiH/000%2033-13%20Krivic--ni%20zakon,%20prec--is--c-en%20tekst.pdf>
- <https://vstv.pravosudje.ba/vstv/faces/kategorije.jsp?ins=141&modul=1198&kat=1363&kolona=114475>
- <https://hudoc.echr.coe.int/eng#>